

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ: DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ: ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik hetenként egyszer, szombaton.

Előfizetési ár: egész évre 20 korona, fél-
évre 10 korona. Egyes szám ára 50 fillér.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Debreczen, Kollégium:
ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

A tanszék szabadsága.

A tanszék szabadsága tulajdonképpen nemcsak szabadság, hanem kötelesség is. A tanszék-ről nemcsak szabad, de *kell* is hirdetni az igazságot. Vagyis *nem szabad* mást hirdetni, mint igazságot. Ebben a tekintetben én nem tudok tanszék és tanszék közötti különbséget tenni. Nemcsak egyetemek és más főiskolák, nemcsak a főiskolák egyes fakultásai, de felsőbb és alsóbbfokú iskolák között sem. Amelyik iskola — legyen akármilyen fokú — olyan tételeket tanít, melyeket maga sem tart igaznak, nem érdemli meg, hogy iskolának neveztesse. Legfeljebb arról lehet szó, hogy az igazságok közül mit nem kell az iskolában — a tanítványok értelmi és erkölcsi fejlődésére tekintettel — megtanítani s az iskolai tanítástól kizárt igazságok körének megállapítása hozza magával az alsóbb fokon a tanítási szabadság kisebb-nagyobb korlátozását. Az egyetemen s általában a főiskolákon, ahol már felnőtt, érett ifjak tanulnak, ez a szempont sem érvényesül, s azért itt — ismétlem: mindegyik fakultáson — nem korlátozódik az elv, hogy az igazságot és csak az igazságot szabad és kell tanítani.

Mikor azonban ezt a gyönyörű és minden körülmények között megvédelmezendő tételt vallom, elém mered a kérdés: mi hát az igazság? Hiszen még ha meg van is valamely kérdésre vonatkozóan a „*communis opinio doctorum*”, — lehet, hogy épen én, aki tanítok, nem tudom elfogadni. Azonfelül minden tudományban van a kontroversz kérdéseknek egész tömege; ha a tudósok által adott feleleteknek bármelyikéhez csatlakozom, vagy ha épen magam önálló feleletet állapítok meg, — mi a próba, hogy melyik az igazság?

Igazság az, amit nemcsak annak tartok, de a maga módja szerint bebizonyítani is tudok. Amit nem tartok igazságnak, az a magam szá-

mára sem igazság, azt hirdetni nem szabad. Amit pedig igazságnak tartok ugyan, de bebizonyítani nem tudom, azt nem bírom a más számára igazsággá tenni, tehát tartozom a tanszékemnek rám s minden professzorra nézve a legbecesebb kincsnek azzal a tisztelettel, hogy illet ne tanítsak s ne tegyem ki a katedrát annak a megalázó véleménynek, hogy róla valótlan-ságot hirdetnek. A professzor tehát igenis szembe helyezkedik a *communis opinio*-val, ha az ő munkájának eredménye más, az eddig tartottól különböző igazság felismerése, de előbb komolyan számot vet magával, hogy az ő igazsága bebizonyítható igazság-e, vagy csak aféle ösztönös eszmélkedés. Mikor pedig kontroversz kérdésben állást foglal, híven megismer-teti tanítványaival az ellenkező nézeteket is, az azok mellett használt érvekkel együtt s így ad módot arra, hogy az ő igazságát valóban igazságnak fogadhassák el. Ha a főiskolai tanszéken tanító professzornak csak az volna a dolga, hogy a maga nézeteit igyekezzék a tanítványaira oktroyálni (— vannak, akik így fogják fel a tanszék szabadságát —), akkor a tanítás szabadságáról még csak lehetne szó, de a *tanulás szabadsága* oda lenne. Pedig a tanszabadság körében a tanulás szabadsága a fontosabb, — a tanítás szabadsága csak eszköze ennek.

Hozzá még nem minden igazság egyszerű igazság, ami a bebizonyítás után minden kétséget eloszlat. Nem minden kérdésre felelhetek igennel vagy nemmel s arról, amit magam előtt látok, nem mindig csak azt kell eldöntennem, hogy a szivárvány lét színe közül melyiket mutatja. A strassburgi dómot nemcsak a földön járó ember szentárvólából lehet nézni, de sávtávlatból és békátávlatból is. A kép, amit nyerrünk, a szempont szerint felettébb különböző leszen, pedig a dóm mindig csak dóm marad. A professzor tehát már csak ezért is aggodalmasan és apróra összehasonlítja az

igazságról mások által adott képet a maga által nyert képpel: vajjon annak, hogy ő olvannak látja, amül mások másnak látnak, nem az-é az oka, hogy ő csak békatávtatból lát.

Végül nem kell elfelejtkezni a csoport igazságokról sem. Tétélekről, amelyeknek igazság voltát nem is az egyes ember látóképessége szerint, hanem nagy, hatalmas embercsoportok meggyőződése és életérdeke szerint lehet vitatni. A kétszer kettő mindenütt négy, de például az úrvacsora tana más a római katolikusoknál, más a protestánsoknál. — vagy, hogy más területről vegyek példát: az 1867-iki kiegyezés tana más az osztrák, mint a magyar közjogban. — Horvát-Szlavonországok közjogi helyzetét másnak tudják ott, mint minálunk. Ezek a csoportigazságok is nyilván akadályai annak, hogy a professzor a maga, bármilyen erősen megalkotott egyéni nézetét könnyedén kimondhassa. Mert például ha a magyar közjog professzora az osztrák és a magyar kiegyezési törvények s az azok alapjául szolgáló *pragmatica sanctiók* szorgos egybevetésével arra a (— természetesen téves —) következtetésre jutna, hogy Magyarország önálló államisága babona s hogy Magyarország az egységes osztrák császárságnak a többi tartománynál valamivel több joggal bíró része s ezt a nézetét a kathedrán így el is mondaná: először az ifjúság hagyná ott, azután pedig a felsőség távolítaná el. És ez egészen helyes, bár ugyanaz a professzor ugyanezért a tanításért odaát Ausztriában esetleg a legnagyobb ünnepeletésben részesülne. Mert — ismétlem — a tanítás csak a tanulás eszköze: tanítani tehát úgy kell, hogy az abból nyert tanulással a tanulók mindenképen jól megállhassák a helyüket. Mivel pedig a főiskolák s köztük az egyetemek nálunk nemesak a tudományt tanító, hanem egyúttal életpályákra is nevelő és minősítő intézetek, — kötelessége mindegyik fakultásnak, hogy tanítványait az igazságra úgy tanítsa, hogy azok azon a pályán, melyre ott minősítettnek, hivatásukat betölteni képesek legyenek.

A professzor nem veheti magára a felelősséget, hogy a keze alól kikerülő tanítványokat az életben a választott életpályára alkalmatlannak, képteleneknek nyilvánítsák és így a jóhiszemű s tanulni vágyó fiatal embereket önhibájuk nélkül a proletárságba döntse.

A tanszék szabadságának egyetlen korlátja: a tanulás szabadsága s ezáltal a tanítványok jövődő boldogulhatása. Mert itt is áll, hogy nem sokan szolgálnak egynek, hanem az egy szolgál soknak.

K. B.

Egyház

A káplánok helyzete.

A „Debreczeni Protestáns Lap“ 12-ik számában Szarka László barátom levelet irt a szerkesztőhöz a káplánok helyzetéről. Megszivvelésre méltó dolgok azok, amiket elmond. De a dolognak csak az egyik oldalát világítja meg, míg a többit teljesen sötétben hagyja. Pedig — nézetem szerint — nem csupán egy oldalról, hanem egységesen kell felfognunk a káplánok helyzetét, hogy t. i. milyen hatások között fejlődhet az ifjú lelkészi generáció anyagi, erkölcsi és szellemi tekintetben. Mert ugyanolyan eszméket visz majd bele az egyházi életbe, amilyeneket most magába szívott. *Mert a lelkész élete anyagi, erkölcsi és szellemi összehatásoknak az eredménye.* Erről kívánok e lap hasábjain röviden szólni. Vajha meghallanak azok, akiknek van fülök a hallásra, mert egyházunk jövője sok részben függ ennek a kérdésnek a tisztázásától.

Hagyjuk egyelőre az anyagi életnek a vizsgálatát. Hiszen a mai körülmények között tisztességes ember nem, csak a hadiuzsorás élhet emberi igényeinek megfelelőleg. Az árak szédületes növekedésével a hadiuzsorás eszélyessége versenyezhet csupán, aki az árakat matematikai pontossággal érteli napról-napra, nem gondolván, hogy az élet törvénye az emelkedés után esést s az esés után emelkedést parancsol. Igen, mert az ő számukra esés nem, csak emelkedés létezik. S ha jól is idézhetjük olykor-olykor az „Arany“-mondást:

„Földi ember kevéssel beéri
Vágyait, ha kevesebbre méri“,

mégis úgy érezzük, hogy a vágyaknak, illetőleg szükségleteknek is van egy minimuma, amelynél lejjebb kárvallás nélkül leszállítani nem lehet.

Nos, ha valami, úgy a segédlelkészi fizetés van e minimumon alul. Mert, hogy ruházkodni nem képes belőle, az bizonyos. (Pedig hány az, aki berendezett ruhatárral megy ki a theológiáról az életbe. Bizony nagyon kevés!). S ami ezenkívül a legfontosabb, a maga szellemi erőinek a gyarapítása könyvek útján, az önképzés és az önnevelés ezer feladata mind-mind súlyos és legtöbbször megoldatlan kérdés marad előtte. *Pedig ezek az évek a legértékesebbek az emberre nézve, amidőn csendre, szemlélődésre és sok tanulásra van szüksége, ha az élet ezer kérdésében, mint tájékozódott, annak szövevényeiben és megpróbáltatásaiban, mint öntudatos és edzett férfitű óhajt megállni.* E nélkül bizony a legkisebb helyet sem lehet tökéletesen betölteni. Még a segédlelkészi állást sem, amelynek jelentősége az ígehirdetés szempontjából csaknem olyan fontos, mint a rendes lelkészé.

A segédlelkészi évek eredeti jelentősége, hogy az

előkészületi idő a gyakorlati lelkészkedéshez. Az iskola — sajnos — olyan keveset ad, ami a sajátlagos lelkészi működéshez tartozik, hogy ezzel valamennyi szakiskolának hihetőleg alatta marad. S ami mindenél a legfontosabb: az alapos bibliai és lélekismeret vagy lélektani elemzés (mert nélkül csak nem lehet valaki öntudatos lelképásztor) azzal a magasztosabb, tisztultabb kersztyéni életfelfogással együtt, amit a lélek ihlete teremt mindenkor a valódi kersztyéni érületben, a kersztyénség nagy centrális igazságainak az átélése folytán: bizony még egyelőre távol van a mi iskoláinktól s a jövőnek messze távolból halatszó zenéje csupán. Mikor szerzi meg ezeket a lelkész, ha nem a káplániakon, a falusi életnek a csendjében, távol a világ zajától, ahol úgy érzi közelebb van az ő teremtő Istenéhez s szinte lelkének szárnyai az eget csapkodják, nem haragjukban, de nemes lelkesültségükben. S ekkor kitenni a lelket az anyagi élet gondjának: bizony az emberi életnek nagy hátratétele, amelyből súlyos kár származik úgy a közre, mint az egyesekre. Hátha még látja az ifjú lelkész, hogy a gyülekezet csaknem minden pasztorális és igehirdetői gondja az ő vállaira nehezedik. Hogy siet előhívni az „Igehirdető” a „Debreczeni Lelkeszi Tár” szellemét, ahelyett, hogy a maga lelki világát, szellemi életét izmosítaná, erősítené. Szegény proletárok maradnak, akik sohasem tanulják meg a kenyérszerzés örömét, sánták maradnak, akik legtöbbször sohasem tanulnak meg a maguk lábán járni: im a kápláni nevelés eredménye. Nagyobb a teher, amit a vállaira raknak, mint az ő ereje. Így roskad össze sokszor ifjú korban, elvesztvén munkakedvét és kitartását a küzdelemre.

De ha nem is ilyen sötét a kép, tény, hogy *a káplánság mai berendezettségében nem szolgálja sem a közegyház, sem az egyesek javát. Nem szolgálja, mert nem érvényesül benne a kiválasztás elve.* Cél és előre látás nélkül megy ez a mi egyházi életünkben, amint-hogy egyházi életünk nagy része ötletszerű s csak utóbb kezd a rendszeresség és célszerűség alapjára helyezkedni. De hogyan is vágya különösen ma valaki igényeinek és előkészületeinek megfelelő helyre, amikor a városi káplánságok, — sajnos, — a legtöbbször, — a legsilányabbul dotáltak. Ott pedig, ha a kötelességének becsületesen meg akar felelni, — nem csupán az igehirdetés áll előtte, hanem a társadalmi tevékenység reprezentációja s a feladatok és megoldandó kérdések ezere. Mert hiába tiltakozunk, a legutolsó káplánban is az egyház képviselőjét látja az idegen. Műveltségre, modorra, előzékenységre, magaviseletre, sőt megjelenésre nézve is ő lesz és marad az egyház reprezentánsa. Ha a világ jelenben csak nevet rajtunk s köteteket ír a mi ferdeségeinkről, regénytémák szereplői leszünk egymásután: az is a mi rendtelenségünknek és decentralizált voltunknak tulajdonítható csupán. *Mert ne felejtjük el sohasem, hogy*

mi egy kultúra mázával bevont világban élünk, ahol a legnagyobb kulturátlanság kiált fel a lelkek mélyéről. Pogány világ ez, amiben élünk, ami éppen azért nagyon veszedelmes, mert hazug: kersztyének mutatja magát, holott a belsejében a legundokabb pogányság lakozik. Igaz sokan már álszemérmöket is kezdik levelközni s nyíltan a kersztyénség ellen foglalnak állást, elfelejtkezvén arról, hogy a kersztyénség nem egy, annak hivatalos képviselőivel; míg mások, az öntudatos lelkek örömujjongva sietnek a Krisztus zászlaja alá, mert érzik, hogy csak onnan támadhat ma is váltság ez önvérében fetregő világnak.

Az iskolából kikerült ifjú, mint a börtönéből kiszabadult rab, sehogysen tud eligazodni ezek között. Új számára a szabadság, új számára a világosság, új számára az élet. Nincs előtte útmutató. Lelkének homályát még nem törte át az evangéliom világossága. Az iskola nem adott annyit, amennyire föltétlenül szüksége lett volna az életmegkezdésekor. Szemlélődésre, tanulásra van tehát szüksége. De ha napestig irodai munkák és temetési beszédek alatt görnyed, akkor hogy gondolkozzék, akkor hogy éljen?! Rabnak érzi magát s neheznek az evangéliom gyönyörűségei terhet. Napszámossá lesz, rossz napszámossá, aki azért húzza a fűrészt, mert fizetik, mert enni adnak érte. S ha hozzá vesszük az anyagi gondok terhet, bizony sajnosan tapasztaljuk, miként erőtlenedik el a lélek, amelynek pedig sokak lelkének erősítőjévé kellett volna válnia, miként csenevészedik el megfelelő fejlesztés és táplálás nélkül s bizony nem igen tesz így bizonyosságot Pál apostollal az életről: *„Mindenne van erőm a Krisztus által, aki engem megerősít.”* (Fíl. 4₁₃)

Ime így kapcsolódnak egymásba az anyagi és szellemi életnek szálai. Hát az erkölcsi élet hogyan fest a káplánság-ideje alatt? Bizony ez sem a legjobb lábon áll. Nötlenségre van kárhóztatva az ifjú akkor, amikor legerőteljesebb működésben van a maga szervi élete. (Milyen észszerű erre vonatkozólag a görög kath. papházasság intézménye.) Nagy önfegyelemre, nagy lelki erőre van itt szükség, amit nem képes adni az iskola sem, születni kell annak az emberrel, vagy legalább is jó adagnak benne kell lennie. *Mert az iskola, lenne bár az a legkülömb, nem adhat mindent, csak útbaigazít, csak vezet, de a továbbmunkálás a megvetett alapokon a mi kötelességünk, egyéneké.* Ezért nem is lehet mindenért az iskolát hibáztatni, hanem az általános nevelési rendszert. Bizony másként van ez Németországban, Svájcban és általában a művelt államokban. Erről is saját tapasztalatomból győződtem meg.

S ha megházasodik a káplán, ha családot alapít ideje előtt, ki tudja, nem válik-e családostul együtt állás nélküli csavargóvá. Mert az egyház nem gondoskodik róla. Az egyház csak jajgat a paphiány miatt, csa-

logatja a jóra való tapasztalatlan gyermekembereket, — amit a dunántúli propaganda egyesület alakulása is mutat, — anélkül, hogy a jövőjükéről némileg is igyekeznek gondoskodni. Kiteszi őket teljesen kortestömegek szeszélyének s ezzel alássa a maga tekintélyét s lelkészeinek a lelkesültségét. Így kerül a legtöbb ember a neki nem megfelelő helyre. Ebben a khaosban teljesen képtelen áttekinteni az ember, hogy mit csináljon, hogy hol kezdje? Ilyen szervezettel a Hindenburg katonái minden bátorságuk és ügyes vezetésük mellett sem vívhatták volna ki azokat a bámulatos eredményeket, amelyeket kivívtak. Már pedig éppen a *kálvinizmus sokat hangoztatott elvi szempontja szerint nekünk isteni erőket kell bevinnünk az életnek minden formájába s minden gonosz ellen harcot folytatnunk az Isten-ország érdekében*. Kérem: lehet-e ilyen széthúzó, nehézkes szervezettel, folyton civódó szellemmel harcot folytatni a bomlasztó szellemi irányzatok ellen, amelyek lassankint földre tepernek bennünket? A klerikalizmus és nihilizmus ellen van-e elég pozitívumunk az evangéliom erejének felmutatására, vagy a reánk bízott só magunkkal együtt megízeltlenül s lesz a föld terhe s nem áldása?

S ezt a széthúzó, ezt a meghasonló, önmagával is tehetetlen szellemet viszi ki az ifjú segédlelkész az életbe, ahol sokszorosan kell tapasztalnia a mi egyházi életünk sok visszasságait. Talán a családi élet, ahova került, feldúlt és összezavart, vagy pedig teljesen távol él a lelkeszi családtól. Talán a hely erkölcsileg romlott s neki a gyermekifjúnak kell az erkölcsi élet egyik örékének lennie. Kapott-e ehhez elég evangéliomi erőt, van-e ehhez elegendő belső intenzitása? Bizony a legtöbb esetben nincs. Így szokik bele a közönyös, a lemondó életbe, leszáll azokhoz, akiket emelni kellene, elvész szárnya, mielőtt repülni megtanult volna vele. *Pap lesz, aki vizet prédikál és bort iszik s nem próféta és pásztor, aki isteni igazságokat lát meg és életre vezérel másokat.*

S ha elvész, ha lezüllik, önhibája az s nem az egyházé igen sok esetben? Adott-e számára jobb életlehetőséget, vezette és gyámolította-e? Nemcsak kötelességteljesítést várt-e tőle ellenérték nélkül?!

Íme így kapcsolódnak az anyagi, az erkölcsi és a lelki életnek a szálai egymásba. Az egyházi életnek a leromlása is ok, amely okozatok láncolatán jut eredményre. Az okot pedig nem szabad mindig a külső világban, a materialisztikus, nihilisztikus, talmudisztikus világnézetben keresnünk, hanem önmagunkban. Mi módon lettünk mi is okozói ennek az általános nagy világromlásnak? Mert, hogy nélkülünk sem ment végbe, az bizonyos, aminthogy a külső világban is összefutók az okok szálai, amelyek okozatokat eredményeznek.

S most felmerül az a kérdés: mi módon lesz a

segédlelkész kihasználása, lenézése stb. az egyház megrontójává; anyagi megsemmisülése miként válik az egyháznak is kárára?

Következik ez az előbb elmondottakból. Egy lelkétől megfosztott, kiuzsorázott, kortespénzen bejutott lelkészből lesz-e valóban valaha a gyülekezetnek hű lelkipásztora? (A gyülekezethez lehet méltó, amely pénzen megvette.) Sajnos, ezt nem remélhetjük. Mi tehát a kötelesség: az okokat elhárítani, hogy az okozatok megszűnjenek.

Lássunk és tanácskozzunk. Ez elsősorban azok kötelessége, akik az egyházi autonóm testületek kormányrúdjainál állanak, tehát akik a jövőért való felelősséget is hordják vállaikon. Végül lásson és tanácskozzék mindenki, akinek gondolkozó főt adott az Isten, mert gondolkodni egyházunk jövője felett nemcsak jogunk, de szent kötelességünk is.

Még egyet. Szarka László félig-meddig úgy állította be, hogy az anyagi élet pusztá emelésével el lehetne hárítani minden akadályt, amely a „fenyegető lelkészhiány” útján egyházi életünk jövőjét veszélyezteti. No ez a lelkészhiány frázis csupán. Ha nem az volna, akkor nem volnának 8—10 esztendő káplánok, ami a tiszántúli kerületben nem is ritkaság. (Nem tudom másutt hogy van.) *Másrésről merem állítani, hogy az anyagi életnek pusztá emelése még mindig nem vonzaná a theológiára gimnáziumi ifjúságunk legjavát mindaddig, míg nem érezné, hogy ott róla, — ha lelkiismeretesen munkál —, valóban gondoskodnak.* Míg az iskolának legutolsó növendékei kortesfogásokkal el fogják ütni a jobbak elöl a megfelelő helyet, — ami, sajnos, itt nálunk mindennapi dolog, — addig sohasem számíthatunk arra, hogy a középiskolának a jobbjai a theológiára iratkozzanak be.

S végül ki veszi magára a felelősséget azért, hogy az ifjúság legmunkásabb és leglelkiismeretesebb elemeit, — akik más pályán talán jobban boldogultak volna, — ide csábítsa, anélkül, hogy existenciát tudna számukra biztosítani? Bizony ez is az egyházon bosszulja meg magát. Olyan fegyver ez, amely visszafelé sül. De ki az egyház? Ahol magánérdekről van szó, — sajnos, — ott mindenki, ahol a közről, ott — legtöbbször senki.

A káplánok helyzete pedig megfontolást igényel, mert itt nem az egyház jelenéről, hanem jövőjéről van szó. A jelen szó nélkül elsuhan felettünk, de féljünk, hogy a jövő fel fogja emelni vádoló szavát ellenünk. Mi pedig keresztyének vagyunk, hiszünk az ítéletben és a megfizetésben.

Szombathy Imre.

Iskola

Jelentés Dóczi Imre 40 éves jubileumi alapítványáról.

(Az Orsz. Református Tanáregyesület Igazgatóságához.)

A gyűjtést 1916. évi szeptember hóban a volt tanítványok körében dr. Kun Béla debreczeni tudományegyetemi tanár és Barcza József debreczeni református főgimnáziumi tanár indították meg. Ugyanezen év október havában a szatmárnémetii református főgimnázium tanári kara körlevélben kereste meg a tiszántúli egyházkerület középiskoláinak tanári testületeit az alapítvány létesítése tárgyában. November 7-én az egyházkerületi tanügyi bizottság gyűlése alkalmával Karai Sándor, debreczeni református főgimnáziumi igazgató a gyűlésen megjelent igazgatókkal értekezést tartott a gyűjtés szervezése végett. Itt abban történt megállapodás, hogy az igazgatók egyfelől a tanári testületek tagjai között gyűjtésnek az alapítványra, másfelől pedig keressék meg az iskolájuk fentartó testületét is az alapítványhoz való hozzájárulás végett. Az alapítványra befolyó összegek kezelésével a gyűjtés tartamára Karai Sándor főgimnáziumi igazgató bízott meg, az alapítvány céljának meghatározása pedig fentartatott Dóczi Imrének.

Egyidejűleg az Országos Református Tanáregyesület igazgatósága is S. Szabó József alelnök vezetésével megindította a gyűjtést az egyesület körébe tartozó többi intézetek tanárai között. Az adományok Jakucs István pénztárnokhoz irányítottak.

A három körben is megindult gyűjtés vezetői megegyeztek abban, hogy a gyűjtés eredményei egy alapítványban egyesítenek, és hogy az alapítvány céljának meghatározása Dóczi Imrének tartassék lenni. Ennek folytán a dr. Kun Bélához és Jakucs Istvánhoz küldött adományok is átadottak Karai Sándornak, aki a hozzá befolyt összegeket a Debreczeni Alföldi Takarékpénztár 23.041. sz. betéti könyvében helyezte el, illetőleg hadikölcsön-kötvényekbe fektette.

Karai Snodor f. évi április 9-én számolt el a gyűjtést intéző bizottság többi tagjainak, ú. m. Barcza Józsefnek, Jakucs Istvánnak, dr. Kun Bélának és S. Szabó Józsefnek. Előterjesztett számadása szerint 1918. április 9-ig 7549 K adomány folyt be, amelyhez járult még a vásárolt hadikölcsönkötvények névértéke és árfolyam értéke között levő különbözet: 293.62 K, a hadikölcsönkötvények esedékessé vált szelvényei után 324 K kamat és 29.76 K takarékpénztári kamat. Az alapítványi tőke mai értéke tehát 8196.38 K; ebből 8000 K 6%-os hadikölcsönkötvényekben, 196.38 K pedig takarékpénztárban van.

Az alapítványhoz hozzájárultak: a tiszántúli

gimnáziumok, felsőleányiskolák, tanítónőképzők és a debreczeni kollégium tanárai: 3079 K-val, ugyanezen intézetek fentartó testületei: 2850 K-val, a volt tanítványok 773 K-val, a többi egyházkerületbe tartozó intézetek 807 K-val; ezenkívül egyesek 40 K-val. A tanítványok körében eszközölt gyűjtés a háború miatt nem vezethetett a kívánt eredményre.

A tiszántúli intézetek tanári testületei egyenkint a következő összegekkel járultak hozzá az alapítványhoz: békési főgimn.: 165 K, debreczeni főgimn.: 520 K, debreczeni tanítónőképző intézet és felsőoktatási tanács tagjai: 273 K, debreczeni felsőleányiskola és leánygimn.: 100 K, debreczeni tanítónőképző: 50 K, hajduböszörményi főgimn.: 150 K, hajdunánási főgimn.: 200 K, hódmezővásárhelyi főgimn.: 160 K, karczagi főgimn.: 260 K, kisújszállási főgimn.: 130 K, máramaroszi főgimn.: 200 K, mezőtúri főgimn.: 172 K, nagyváradai tanítónőképző 160 K, szatmárnémeti főgimn.: 175 K, szatmárnémeti felsőleányiskola: 200 K, szatmárnémeti tanítónőképző 200 K.

A tiszántúli intézetek fentartótestületeinek adományai a következők: békési főgimn.: 100 K, debreczeni kollégium részéről a tiszántúli egyházkerület: 1000 korona, a kollégium pénztára 500 korona, a debreczeni leánynevelő intézetek részéről a debreczeni református egyház: 100 K, hajduböszörményi főgimn.: 350 K, hajdunánási főgimn.: 200 K, hmvásárhelyi főgimn.: 100 K, karczagi főgimn.: 100 K, kisújszállási főgimn.: 100 K, mszigeti főgimn.: 100 K, mezőtúri főgimn.: 50 K, nagyváradai tanítónőképző: 50 K, szatmárnémeti felsőleányiskola: 100 K.

A többi egyházkerületbeli intézetek közül hozzájárultak az alapítványhoz: a tiszáninneni egyházkerületből a rimaszombati főgimn. 20 K, a dunamelteki egyházkerületből a budapesti theologiai akadémia: 50 K, a budapesti főgimnázium: 50 K, a gyónki főgimn.: 30 K, kecskeméti főgimn.: 20 K, kiskunhalasi főgimn.: 20 K, kunszentmiklósi főgimn.: 60 K, nagykovácsi főgimn.: 385 K, a nagykovácsi tanítónőképző intézet: 16 K; a dunántúli egyházkerületből: a csurgói főgimn.: 24 K, a pápai főgimn.: 65 K, a pápai nőnevelő intézet: 6 K, az erdélyi egyházkerületből: a kolozsvári főgimn.: 30 K, és a zilahi főgimn.: 31 K.

Alólírottak Karai Sándor számadását megvizsgáltuk és mindenben helyesnek találtuk.

Kívánatosnak tartanók, hogy a gyűjtés mindaddig folytassék, míg az újabban befolyó összegekkel és az időközi kamatokkal az alapítványi tőke a 10.000 K-t el nem éri. Csak akkor kellene a tőkét kezelés végett az alapítólevélben megjelölendő erkölcsi testületnek átadni. Addig pedig az Országos Református Tanáregyesület igazgatósága kezelné az alapítványi tőkét.

Az alapítvány célját (a református tanárképzést előmozdító ösztöndíj) Dóczi Imre általánosságban már megjelölte ugyan, de azt óhajtanók, hogy az ala-

pitvány részletes feltételeit is ő határozná meg, illetőleg az alapító levelet ő írná meg.

Debreczen, 1918 április 9.

Barcza József, Jakucs István, Karai Sándor,
dr. Kun Béla, S. Szabó József.

Tudomány

Igazolható-e Zoványi Jenő reformációi felolvasásának az ótestamentumra és a vallástörténet újszövetségi eredményeire vonatkozó része?

Ha a jubiláris felolvasás tartalma ne került volna annyira a közérdeklődés homlokterébe, mint amennyire került és ne kellett volna széles körökben oly felligyelő megdöbbenést és bizonyos fokig jogosult resensust, mint amelyet keltett, bizonyára a tudós felolvasó személye iránt érzett tiszteletből s közismert tudományos eredményei méltánylásából kifolyólag is magam lettem volna az utolsó, ki időt szakítottam volna felolvasásában elkövetett túlzó tévedései és megokolatlan elkalandozásai helyreigazítására. Jelen helyzetben azonban, úgy érzem, szólanom kell s személyi érzelmektől teljesen mentesen meg kell világítanom a kérdést, lehet-e és tanácsos-e elvi fontosság látszatával bíró megállapításokat végezni a theologia oly mezőire kiterjeszkedőleg, melyeken az illető maga nem szakember, jogosult-e e megállapításokat tudományos tételekként deklarálni s számíthat-e az ilyen eljárás az objektív mérlegelés előtt elnéző megítélésre?

Elvi szempontból nemcsak indokolt, de szükséges is, hogy a theologus az összes theologiai tudományok kialakult végső eredményeiből építse fel a maga hitmeggyőződését s azok argumentumaival tisztítsa meg, bástyázza körül és erősítse meg hitvilága érzelmi karakterét. A theologusnak tehát kötelessége érdeklődni a köztheologiai munkásság iránt s joga van hozzá, hogy akár saját szakköre taglalandó kérdései, akár általános jellegű vallásos problémák megvilágításánál hivatkozzék annak megbízható adataira. Ritka és feltűnő dolog, hogy valaki egyszerre több theologiai szakkörben egyaránt otthonosnak érezze magát s ily tudományos készültség birtokában tudjon tudományos tételek megállapítására vállalkozni, kritikailag megbízható theologiai eredményekre jutni. Az azonban a tudományos kutatás egész mezején s annál inkább a theologia sok lelki megértést, utánkép-képzési tehetséget, vallásos alaptermészetet, higgadt mérlegelést, korhangulatokba, műveltségi fokozatokba való belemélyedni tudást kívánó élesen differenciált ágazatain belül nemcsak szokatlan, de egyenesen megengedhetetlen, hogy bármily nagy tudós

is megfelelő ismeretanyag és képzettség híján szomszédos mezőkre kalandozzék át s ott kísérletezzék elvi enunciációkkal. Nem igen hiszem, hogy a nyugat-európai művelt államokban a Zoványi Jenő által a debreczeni kir. tud. egyetem theol. karával egyenlő rangúaknak deklarált hittudományi fakultáson tanárai közül ezt bármelyik akár feladatának tekintené, akár tudományos reputációja csorbulása nélkül megkísérelni merészné. Zoványi Jenő azonban tudós hírnevének s még inkább a theologiai tudomány objektívitásának nagyfokú kárára megtette. Felolvasásának ezt bizonyító részei a következők: „A reformáció az evangéliumi kútfőhöz és minden pótlékkal szemben egyedül ehhez vezérelte vissza a keresztyén világot. Ennek rendes folyamatát később *bonyolította tette ugyan Calvinus az ószövetségnek erősen az újszövetség hátrányára menő túlbecsülésével, kivált pedig a keresztyén lélek kifejlődésére olyan károsan ható zsoltároknak mindennapi használatra igénybevételével*” ... (Prot. Szemle 1918. évf. 1—3 f. 48 l.) „*Ma már a tudományos theologia jóformán iránykülönbség nélkül szelvényben tárgyalja, hogy p. o. — egyebekről nem is beszélve — az újszövetség teljességgel nem veendő betű szerint, hogy elbeszélései nem is egykorúak, tehát nélkülözik a hitelesség leg-
elemibb kriteriumát, hogy idők folyamán jöcskán meg is romlott az eredeti szövege, annyira, hogy a legalaposabb történelmi kritikával is nehezen választható ki belőle az igaz mag és hogy az egész telítve van csodás mihoszokkal, melyeknek egyike és másika a keresztyénségen kívüli vallásalakok némelyikében hasonlóképen előfordul, minélfogva semmi ok sincs reá, hogy a keresztyénség létalapjának, közkinésének, sinequanonjának és több effélének tekintessenek*”.* (Prot. Szemle u. o. 45 l.) — Elég egy futó pillantás is annak a megállapítására, hogy e tételekben rendkívül súlyos állítások foglaltatnak, behatóbb elemzés pedig föltétlenül arra a véleményre vezet, hogy Zoványi Jenő itt nemcsak illetéktelen hatásköri túllépést követ el, hanem tudományosan helyt nem álló, semmiképen nem igazolható fogalmazásban s vallásos érzelmi szempontból elismerésre semmiképen igényt nem tartható sajnálatosan tendenciózus formában enuncial olyan dolgokat, amelyek a valóság és valótlanság sajátságos vegyülékének keveredései.

Mennyiben és mióta tartozik rá az egyházhistorikusra az, hogy az ószövetség vallásos értéke s legszebb részeinek: a zsoltároknak a keresztyén lélek kifejlődését olyan károsan befolyásoló tartalmi becse, tisztult vallási foka, vallástörténelmi helyzeti és minőségi karaktere felől a mások meggyőződését is formálni hivatott tudós szakitéleteket mondjon? Nyilvánvalóan egy vérbeli egyháztörténész sem tekinti ezt

*A dült betűs szedetés tőlem ered. V. Zs.

szakkörébe tartozónak s nem is tételezhető fel egyikről sem, hogy helyesen mérlegelő tárgyilagos felfogás mellett az ótestamentum vallási értékét még saját hitmeggyőződése alapjául szolgáló egyéni nyilatkozat formájában is máskép, mint a legkedvezőbb s a legmagasabb rangfokozat szerint állapítaná meg. A Zoványi Jenő felolvasásának első inkriminált része a legesattanósabb bizonyosság az ellenkező eljárásra. A mai korszellemből kifolyólag s különös személyi helyzetekre való tekintettel még azt is meg tudnám talán érteni, ha az ótestamentum néhol nagyon is korrekcióra szoruló realiztikus, nacionalisztikus, antropomorfsztikus s exkluzív judaisztikus szellemet lehelő képzetei valakinek a tudatában befolyásolnák, helyesebben leszállítanák örökbecsű vallásos tartalma megítélésének a mértékét is, de hogy bárki is idegen mezőről az ószövetség theologiai értékelése terére ányúlva látszat tudománytalansággal, valójában azonban a legbizarrabb tudománytalansággal ily apodiktikus értékmegállapításokat végezzen, az ótestamentum egyik legszebb részét — mert az imádkozás legelhatalatlanabb kifejezéseit tartalmazó zsoltárgyűjteményt ily sértő lekicsinylésben részesítse, azt nem csak meg nem értem, de ellene a tárgyilagos méltányosság nevében a leghatározottabban tiltakozom.

Aki az ótestamentum isteni kijelentésen alapuló vallásos tartalmát tudományosan elbírálni kívánja, annak hosszú és nehéz kutató munka árán le kell ereszkednie e kimeríthetetlen bányára melyre, honnan a lefenségesebb és legmagasabb istenfogalom, az erkölcsi legtisztább formája, a minden akadályon keresztül győzedelmeskedő hit ereje és mélysége s a korábbi és egykorú zürzavaros vallási képzettömegből a legvonzóbb vallás-erkölcsi eszmény felé való biztos előrehaladás ténye és bizonyossága bányászható ki. Ilyen munka alapján megértés támad a lélekben még a vallásos kifejezés időleges és particularis képzeteivel szemben is s a papi író cerimoniáskodása nem fog meggátolni a próféták halhatatlan gondolatai, örök igazságai élvezetében, sem a zsoltárok ellenség szidalmazásai nem szolgálhatnak okul, hogy az emberi lélek vallásos alaphangulatának, örök vágyakozásának, boldog megelégtetésének ne legszebb és legmélyebb megszólalásait érezzük ki helyeiből és darabjaiból. Zoványi ilyen munkát sem nem végzett, sem nem végezhetett, sőt még csak az ótestamentum különböző irányú tudományos feldolgozásait, azok ítélkező részeit, eredményeit sem ismeri, — ezért idevonatkozó egész theologizálása obiekatív tudományos szempontból értékteien semminek tekintendő. Ha ő maga tájékozódni akar, hogy a sok közül egy hozzáértő tárgyilagos ítélet miképp szól az ótestamentum vallásos tartalma és értéke felől, ne restelje kezébe venni a nagyon szabadelvű *H. Gunkel: Was bleibt vom Alten Testament? Göttingen. 1916.* — c. kis tanulmányát, ebből

megláthat, megérthet és megismerhet mindenenket.

Sehogyan sem tudom okát adni, hogy miért rándult át Zoványi Jenő a vallástörténetnek az újtestamentumra vonatkozó eredményei összefoglaló ismertetésére, taglalására is? Felolvasásának tartalma nagyon szépen fölépíthető lett volna ez exkurzió nélkül is s aztán a hatásköri túllépés vádja époly erősen jelentkezik ez esetben is, mint az előbbiben. Sulyosabb azonban e formai hibánál a fogalmazás pontatlanságában, elaszticitásában, félreérthetőségében, tendenciájában rejlő sok és végzetes tárgyi hiba. Ismeri-e Zoványi Jenő az összehasonlító vallástörténet újtestamentumi alkalmazásának nem is az összes, de legalább főbb irodalmi termékeit? Aligha. Zoványi Jenő kétségkívül hallott a vallástörténeti irányzat létezéséről, olvasott valamit eredményeiről, tudja is méltányolni fontosságát, de hogy a vallástörténeti kutatás irodalmi folyamát annyira ismerné, hogy még irányzatai karakteréről, kritériumairól is véleményt tudna formálni, nehezen képzelhetem el. Aki Königet, Karge-t, Zahn-t s az orthodox tábort a vallástörténet elleni küzdelme tudományos fegyverzetében ismeri, az nehezen állíthatja, hogy „ma már a tudományos theologia jóformán iránykülönbség nélküli szelvényben tárgyalja”. Az orthodox konzervativizmus tudvalevőleg nem tárgyalja — és bár ennek az irányzatnak felfogása és álláspontja, mint még más irányzatoké is, tudományos szempontból kifogásolható, még sem lehet az egész irányzatot a tudományos theologia fogalma alól és csoportjából kirekeszteni.

Vagy aki a vallástörténeti kutatások irányzatai és eredményei felől helyes tájékozottsággal bír, az nem kockáztat meg olyan tudománytalan állításokat, olyan nagy horderejű odavetett valótlanosságokat, mint amilyeneket Zoványi Jenő a tudományos theologia tárgyalása eredményeitől ír le: „tárgyalja, hogy p. o. — egyebekről (mik lehetnek azok az egyebek?) nem is beszélve — az újszövetség teljességgel nem veendő betű szerint, hogy elbeszélései nem is egykorúak, tehát nélkülözik a hitelesség legelemibb kritériumát” . . . Más szóval azt jelentené ez, hogy az újszövetség magyarázata mértékét nem a szövegszerűség és szószerintiség, hanem a korlátlan szubjektívizmus szabja meg és hogy az újtestamentum adatai a történeti autenticitás híjjával lévén mindenütt félretolhatók, ahol valamely érdek kívánja. Nos hát ilyent semmiféle tudományos theologia sem tárgyal s ha az első pontatlan tétel többet akarna mondani annál, hogy a szószerintiség követelménye tényleg nem alkalmazható az újszövetség minden elbeszélésére, minden idői és helyi képzetére, — úgy, mint elasztikus s értelmetlen visszautasítandó, — a második pedig, mint egyetlen tudományos újszövetségi bevezetést és irodalomtörténet által sem igazolt tudománytalan állítás, amely a Drews és elődei fele nagyhangú kijelentésekre emlékeztet — teljesen

értéktelennek minősítendő. Ha Zoványi Jenő megkérdi pl. a leghasználtabb újszövetségi izagogika íróját: Jülicher-t, hogy miért, ő szívesen szolgál kimerítő adatokkal.

De nem tárgyal a tudományos theologia olyan csodabogarat sem, hogy „idők folyamán jöcskán meg is romlott (az új test.) szövege annyira, hogy a legalaposabb történeti kritikával is nehezen választható ki belőle az igaz mag” . . . Pontatlan, túlzó és félreértésekre okot adó fogalmazás! A szövegkritikának semmiféle radikális, a conjecturalis kritika vízein még olyannyira evező irányzata sem fogja az újtest. szövegéről azt megállapíthatni, hogy nagyjában és egészeben ne volna teljesen megbízható tolmácsolója akár a Jézusi evangéliomnak, akár a róla szóló evangéliomnak. Részletekben vannak vitás pontok s ezek mindenesetre további tisztázásra várnak, de a v. Soden-féle nagy újszövetségi szövegkritikai munka a legfényesebb biznyság reá, hogy a kétes helyek még hatványozva sem fedik a Zoványi Jenő túlzó állítását. — Végül az újszövetség telítettsége esodás mythoszokkal, melyek más vallásokban is előjövén, épen nem tekinthetők a keresztyénség létalapjának, közkinésének, sine qua nonjának!

Annyi bizonyos és ebben a tekintetben ma már orthodox és liberális theologusok, katolikus és protestáns hittudósok, elméleti és gyakorlati emberek többé-kevésbbé egyetértenek, hogy az újszövetségben jökora mértékben vannak olyan gondolatok és képzetek, amelyek környező kulturális hatások révén előző vallásos fejlődés maradványaiul is tekinthetők és kiváltképen mint az óvilág megváltói váradalma körletébe tartozó vonások szoros kapcsolatban vannak a Krisztusban történt megvalósulásról szóló újszövetségi előadással: — ámde a főhangsúly itt nem is e tétel valóságán van, hanem azon, hogy ily finom distinctiót és kimerítő okadatolást kívánó kényes kérdést még sem járja csak egy ötletszerűen belevetni a közvéleménybe, mely a kifejtést nyomon kísérni nem tudván, atétel hangoztatásában csak rombolást érez, nem járja e periférikus képzeteket úgy feltüntetni akarni, mint a keresztyénség létalapját, melyektől függ amannak tartalmi becsé, holott a keresztyén hit kijelentés értékére, abszolútságára semminő befolyással nincsenek; nem ildomos hallgatni róla, hogy a más vallás rendszerekből átszűrődött képzetek mind megszellemesítő processuson, atalakító változtatásokon mentek keresztül úgyannyira, hogy a keresztyén örök igazságoknak formailag mindenben megfelelő tolmácsai lettek s így többé lényegük szerint sem azonosíthatók kívül található esetleges paralleleikkel s végül, hogy a vallásos érzületet sértő eljárás ily nagyfontosságú tételt, mint az újszövetség vallástörténeti befolyásolt-sága kérdése a keresztyénség tartalmi elértéktelenedésére vezető lehetőségként beállítani, kezelni. Kér-

dezzé meg Zoványi Jenő nem Clement, vagy A. Jeremiást, kik előtte bizonyára igen orthodoxus szinezetűek volnának, még nem is a középben haladó Heinrici-t, hanem a nagyon liberális A. Meyert, vagy H. Gressmann-t (és másokat is), hogy nem igaz-e, amit vallástörténeti elkalandozásáról irtam s ha helytállónak bizonyul, — zárjuk le e pont felett is a vilát azzal a bizonyossággal, hogy az ily tudománytalanságok a legélesebb megrovást érdemlik, kellő megvilágítás után hatástalanságukat önmagukban bírják s az egészséges fejlődés ügyének absolute semmit sem ártanak.

Varga Zsigmond.

Közelet

Megint veszedelmes tanítások.

A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap legutóbbi számában újból, két helyen is foglalkozik velem a veszedelmes tanítások írója. Figyelmen kívül hagyva azt a kedélyes okoskodást, mely szerint valamely kérdést nem az vet fel, aki valamit először állít, hanem az, ki az állított tételt tagadja, — ezúttal a következőkben téved a cikkíró:

1. Azt állítja, hogy nála elítélem azt, ami ellen Benedek Zsoltnál nem tiltakoztam. Ezzel szemben figyelmébe ajánlom, hogy én a kérdéshez a *Benedek Zolt cikke után* szoltam; azt, hogy Benedek mit olvasott ki a Debr. Prot. Lap előző cikkéből, magamra nézve sérelmesnek nem találhattam. Ő azonban már az én álláspontom szabatos megjelölése után tulajdonít nekem olyan tételt, amit nem mondtam.

2. A cikkíró tiszteletreméltó hivatali állásának említését, mint félreértésre okot adót, — már a múlt számban megirtam — igen sajnálom. Kicsinyelni vele nem volt céлом s azt, amit cikkíró *idézjel közé tesz*: „csak hitoktató lelkész”, — sehol sem mondom. Idézni pedig csak olyat szabad, amit valósággal mondtak.

3. Azt is állítja cikkíró, hogy történt részemről „gyengéd célzás arra is, hogy egy szerény hitoktató hogyan is mer professzorokat bírálni.” Ez *nem* történt.

4. A világiak lekicsinylése ellen tett megjegyzésem szintén kiforgatja a cikkíró az értelméből. Én *védem* azokat, kik *ingyen* szolgálják az egyházat, ő pedig úgy beszél, mintha *támadnám* a fizetéses szolgálatot teljesítőket, — pláne mintha „pénzért való lelkesedés” otromba gyanújával illetném őket. Ami pedig a személyemre vonatkozó kérdést illeti, — én ugyan 1914 előtt is végeztem ingyenes egyházi szolgálatot, — de hogy a világiakra s az egyház fizetéses szolgálatában állókra vonatkozólag mi volt akkor is a véleményem, azt megtudhatja cikkíró, ha megnézi „Magyar református egyházalkotmány” című, 1908-

ban, (tehát épen akkor, mikor egyházkerületi világi jegyzőválasztásnál rám szavaztak s aztán meg is választottak) írott könyvem 288. lapján az 1. sz. jegyzetet, ahol ez olvasható: „De lege ferenda mindenestre megfontolás tárgyát képezhetné, vajjon nem volna-e helyesebb a világiak sorába csak azokat fogadni el, kik — legalább az illető alakulattal szemben — teljesen függetlenek, vagyis akik annak irányában szolgálati viszonyban s ebből folyó anyagi és fegyelmi függésben nem állnak.“

5. Mindezeket a normális mértékkel mérve: *súlyos* tévedéseket azonban nem vehetem rossz néven cikkírótól, ki a Zoványi felolvasásáról szóló cikkemből azt tudja kiolvasni, hogy „védelmére kelek a Ferenczy Gyula doktoravató beszédének.“ Eszemágában sem volt és arra sem gondoltam, hogy ehhez a cikkemhez kommentárt kelljen fűzni. Azt hittem, nem lesz ember, ki meg nem érti a példázatot, melyben a 11 többi doktor a többi reformátort, Zoványi Jenő Kálvint, — Sebestyén Jenő pedig Zoványit jelképezi.

Egyben azonban igaza van a cikkírónak. Abban, hogy aki nem tartja helyesnek valakinek az ünnepelését, jól teszi, ha ezt előre megmondja, s ha a többiek más véleményen vannak, nem vesz részt az ünnepen.

Kun Béla.

Tábori lelkészek konferenciája.

A 6-ik hadereg tábori lelkészei április 3-án konferenciára gyűltek össze Takaró Imre főlelkész vezetése alatt. A 6-ik hadseregben 15 tábori lelkész van, kilenc református és hat ág. evangélikus, akik, egyik beteg ág. ev. lelkész kivételével, mind megjelentek a konferencián.

A konferencia istentisztelettel és úrvacsoravétellel volt összekötve. Egy kiüritett kath. kápolnában volt az istentisztelet, melyen Schneider osztrák ág. ev. lelkész német imádsága után Törteli Lajos ág. ev. lelkész prédikált Ezs. 61, 1—6. alapján magyarul. Az úrvacsorai ágendát és úrvacsoraosztást hitsorsosaik részére Giese Lajos ág. ev. és Vass Antal református lelkész végezték. Istentisztelet után üdvözlő távirat ment a magyar református konventhez, a magyar ág. h. ev. egyházegyetemhez és az osztrák ev. egyházi főtanácsához (3 osztrák ev. lelkész, ezek közül kettő német és egy iengyel is volt közöttünk).

A tulajdonképeni konferencián Schneider ág. ev. lelkész a kórházak lelki gondozásáról tartott előadást. A betegekkel való beható foglalkozás, beszélgetés, olvasmányokkal való ellátás, levelezésük intézése mellett a kórházak személyzetének is meg kell adnia, amire lelküknek szüksége van. Így ezekben, kivált az orvosokban és ápolókban jó munkatársakat nyer magának.

Jávor János református lelkész a front lelki-

gondozásáról számolt be. — Mivel az emberek válaszóbbakká lettek a háború alatt, minél gyakrabban kell a számukra istentiszteletet tartani, lehetőleg kis csoportoknak és minél többször kint a lövészárkokban is. Ezenkívül a lelkész legyen mindennek annak a katonának, akilhez bátran forduljon segélyért minden bajában. — A hadisegélyek ügyét intézze a lelkész, *legjobb volna, ha az illetékes lelkészek útján lehetné ezt*, de a lelkészek nagy része válaszra sem méltatja a tábori lelkészeknek híveik érdekében hozzájuk írott levelét. — Így nem marad más, mint a jegyzők és szolgabírók útján való elintézés. A sebesültek és halottak hozzátartozói értesítendőik, amit azok mindig hálával fogadnak.

Varga Antal a kórházakban és csapatoknál szétosztottan élő katonák missziói gondozásáról tartott előadásában főként a vallásos iratok osztogatását tartja célravezetőnek, amelyek azok számára, akik istentiszteleteket nem látogathatnak, jó részben pótolja is azt.

Vass Antal a Katona-Otthonok szervezéséről és vezetéséről tartott előadásában főként azt hangsúlyozta, hogy a katonáknak szánt lapok, könyvek, szórakoztató eszközök megválasztásában, továbbá előadások s ünnepélyek tartásával azt a célt kell szem előtt tartani, hogy a háború vad hajtásait nyese-gessük le s olyan eszmékkel töltsük meg ott a katonák lelkét, melyeknek, miként József főherceg mondotta, a békés polgári életben is hasznát veszik.

Végül Törteli Lajos ág. ev. lelkész tartotta meg tartalmas előadását a katonai temetőkről és azok gondozásáról, úgy hogy az azokban nyugvó hősök hamvai bármikor feltalálhatók és hazaszállíthatók legyenek, ami által természetesen a legszebb és legkegyeletesebb szolgálatot végezheti a tábori lelkész az elhunyt bajtárs bánatos hozzátartozói iránt.

Mindenik előadást alapos vita követte. A gazdag eszmeecserének bizonyára jótékony hatása lesz a katonák lelki gondozására.

Halottaink

Kiss József hejcei lelkész 67 éves korában e hó 4-én rövid szenvedés után elhunyt.

Szöllőssy Ferenc mokesakerézi lelkész életének 66, lekipásztorkodásának 40. évében e hó 9-én hosszas szenvedés után jobb hazába költözött.

Müller Zsigmond eservenkei tanító 71 éves korában meghalt. Özvegye, 6 gyermeke, 19 unokája gyászolja.

Borsos István főlshentelt református lelkész, pápai főgimnáziumi tanár munkás életének 56-ik évében e hó 12-én Budapesten elhunyt. Porrészeit 17-én délután Pápan temették el. A boldogult a pápai kollégiumnak 30 éven át volt hűséges tanára

s a főiskolai könyvtárnak 20 éven keresztül buzgó vezetője.

Legyen áldott emlékezetök!

Különfélék

A Debreczeni Protestáns Irodalmi Kör e hó 13-án délután élvezetes felolvasó estélyt tartott a kollégium dísztermében. Az Egyetértés Dalkörnek „A beteg gyermek” c. szép éneke után Dr. Révész Kálmán kassai esperes olvasta fel Czeglédy István XVII-ik századbéli kassai lelkész életét és működését jórészt önálló kutatások eredményeire építve. Majd Simonffy Irén zongoraművésznő adta elő finom kidolgozásban, brilliáns technikával Beethoven H-moll szonátáját. Végül Dr. Varga Zsigmond tartotta meg mély tartalmú beszámolóját a DPIK ez évi működéséről. A nagy hatást kiváltó beszédet jövő számunkban közölni fogjuk. A nagy számú hallgatóság az Egyetértés Dalkör záró énekszáma után teljes megleléssel távozott az estélyről.

A Debreczeni Lelkészi Tár f. évi 3. száma a Theológiai Értesítőben befejezi Dr. Varga Zsigmondnak „Az ókori kelet legújabb tudományos irodalma a bibliára való vonatkozásában” c. eszméltető és alapos ismertetését, majd megkezdí Dr. Lencz Géza egyetemi tanárnak „A dogmatika fejlődése korszakok és irányzatok szerint” c. értékes tanulmányát. A gyakorlati részben 6 alkalmi és közönséges beszédet olvasunk ismert nevű szerzőktől.

A bárándi lelkeszi kör még március hóban beküldte lapunk szerkesztőségének közlés végett azt a memorandumát, amelyet Zoványi Jenő felolvasásával kapcsolatban a debreczeni egyházmegyére felterjesztett. Akkor ezt a memorandumot nem közölte lapunk, mert ebben a kérdésben mindaddig a várakozás álláspontjára helyezkedett, míg a felolvasás nyomtatásban meg nem jelenik. Most pedig azért nem közöljük, mivel már márciusban megjelent a Prot. Egyh. és Isk. Lapban. Ezzel kapcsolatban azonban közzé tesszük a debreczeni egyházmegye ide vonatkozó 11. számú határozatát, mely is a következő:

„Közgyűlésünk a tudtunkkal eddig még meg nem cáfolt Zoványi-kijelentések, megállapítások után, nem annyira fájdalmas érzésének, megütközésének, elítélésének kíván különösen kifejezést adni, mert hiszen ez csak természetes és ha nem így volna, szomorú és sötét jövőndő várna a Kálvin szerint megtisztított keresztyén valláson fundáltatott egy-

házakra, — hanem erre a bántó, szinte megszegyenítő esetre, kihívásra az legyen a méltó felelet, hogy a főtiszteletű és méltóságos egyházkerületi közgyűlés, még bizonyos erőfeszítéssel is törekedjék minél előbb megvalósítani, életre hívni azt a javaslatot, mely a Jánosi Zoltán indítványa alapján egyházmegyénkbeli került az egyházkerület elébe és az egyházkerület 37. III. 2c—1916. sz. végzésében azt magáévá is tette, hogy t. i. a debreczeni m. kir. tudományegyetemen a második egyháztörténeti tanárséket állítsa fel, melynek főtárgya legyen a reformátoroknak, azok műveinek, különösen Kálvin nagy egyéniségének megismertetése. Bár addig is kívánatos és szükséges a lehetőleg megtenni arra nézve, hogy a mi kálvini keresztyén eszmékben megszentelődött — nekünk oly drága „alma mater”-ünkből kinőtt debreczeni tudományegyetem református theológiai fakultásán a szabad kutatás, a tudomány cégére alatt, a krisztusi szent eszmék, a keresztyén hitigazságok kincses háza, egyedüli zsinórmértéke a biblia és a kálvini tanok arcul ne veretlenszenek. Ez a jegyzőkönyvi szám az egyházkerületre felterjesztendő.”

A debreczeni református egyház elnöksége Füleki Kovács Zoltán debreczeni segédlelkészt, aki az állam-számvitellani vizsgálatot nemrég sikeresen kiállotta, a megüresedett egyházi számvevői állásra számvevővé kinevezte. A nagy egyház e sok gonddal járó állásának betöltéséhez adjon az Úr kegyelme neki erőt, kitartást. Ad multus annos!

Dóczy Imre 40 éves jubileumi alapítványára Nyikos Gyula uradalmi intéző (Batida) 20 koronát adott. Debreczen, 1918 április 8. *Karai Sándor*, főgimnáziumi igazgató.

A békésbánati egyházmegye e hó 29. és 30. napjain tartja tavaszi közgyűlését Szegeden.

Adományok a debreczeni református Diakonisszatthon és kórház számára. Özv. Mészáros Jánosné 12 K, ifj. özv. Szabó Gáborné 12 K, özv. Arany Sándorné 2 K, Giers Márton 2 K, Máté Károlyné 4 K, Balogh Sándorné 2 K, Vass Sándorné 1 K, Seres-tyén Imréné 2 K, Derecskei perselypénz 10 K 42 f, özv. Seres Sándorné 2 K, özv. Szabó Mihályné 2 K, Bibliaórai perselypénz 8 K 64 f, özv. Degenfeld Gusztávné grófné 300 K, Tóth Júlia 5 K, K. T. K.-nak szánt virág helyett 20 K, özv. Katona Józsefné 3 K, Mester Imre 2 K, Dávid Sándorné 1 K, Csécsi Imréné 2 K, Pap Piroska 2 K, özv. Szabó Gáborné 4 K, Mészáros Jánosné 4 K, Pásztor Imréné 3 K, Török Mártonné 3 K, Sir Nándor 3 K, Száraz Lajosné 3 K, Török Gáborné 2 K, Szőke Jánosné 4 K, Nagy Zsuzsanna 2 K, Bagossy Kálmánné élelmiszer, Vadon Béla több ízben élelmiszer, özv. Gulyás Ká-

rolyné több ízben élelmiszer, Tárczy Hermin gyümölcs, Nagy Janka gyümölcs, tojás, D. Szabó Balázné liszt, tej, Szabó Albertné gyümölcs, Erdélyi S.-né gyümölcs. Isten áldása kísérje a jószívű adakozókat.

A szatmári egyház templomának orgonájából 157 kg. éresipot rekviráltak 2355 K értékben.

A debreczeni népkonyha 1917 december 15-től 1918 márc. 31-ig volt nyitva s összesen 97,730 adagot osztottak ki, naponta átlag 1000—1100-at. A népkonyhai bizottság ápr. 16-án tartott ülésében Sass Béláné nőegyleti alelnöknek fáradhatatlan ügybuzgóságáért meleg köszönetet mondott.

Nagy Károly erdélyi püspök e hó 13-án tette le az esküt Őfelsége előtt a budai királyi várban.

Az érmelléki egyházmegye e hó 24-én tartja tavaszi közgyűlését. A megelőző napon délelőtt lelkészértekezleti, délután pedig bírósági ülés lesz.

A fiúmeireformátus egyház e hó 7-én iktatta be újonnan megválasztott lelkészét Ambrus Györgyöt s ugyanekkor választotta meg díszgondnokául Jekelfalussy Zoltán kormányzót.

Evangélikus egyetemes felügyelő választás. A br. Prónay Dezső egyetemes felügyelő lemondásával megüresedett állásra beadott szavazatokat e hó 9-én bontották fel s mivel abszolút többséget senki sem kapott, Szentiványi Árpád (484) és báró Solymossy Lajos (352) között új szavazást rendeltek el.

Dunántúli Egyházkerületi Nyomda R.-t. néven evangélikus testvéreink nyomdát akarnak létesíteni. Erre a célra eddig 85,000 K-t jegyeztek.

A Debreczeni Csokonai-kör e hó 21-én délelőtt a vármegyeház dísztermében felolvasó ülést tart Zrínyi Miklós költő és hadvezér születésének háromszázados évfordulója alkalmából. Az ünnepi emlékezést Dr. R. Kiss István egyetemi tanár fogja tartani.

Az internacionális biboros kollégium tagjai nemzetiség szerint a legújabb adatok szerint így csoportosíthatók: 33 olasz, 8 francia, 5 spanyol, 5 amerikai, 3 osztrák, 2 angol, 2 portugál, 1 magyar, 1 német, 3 holland, 1 ír és 1 belga.

A Hangya húsz éves fennállása emlékére három millió koronát szavazott meg a földművelő nép és gazdák céljaira. Ebből egymilliót a Magyar Gazda-

szövetségnek juttatott a földművelő gazdák érdekeinek védelmére, kétmilliót pedig a kisgazdák többtermelésének az előmozdítására szavazott meg külön alapítvány gyanánt. Ehhez nem kell kommentár.

Romániában — hír szerint — igen erős akció indult meg a görög keleti hívek között a pápával való unió érdekében. Amint politikailag kiábrándultak az oroszokból, úgy vallásilag is függetlenek akarnak lenni tőlük.

A Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség kérése gyülekezeteink lelkipásztoraihoz. Minden évben (rendszerint február hó folyamán) egy „diákvasárnap” megünneplésével szokta a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség ápolni és fejleszteni protestáns egyházaink érdeklődését a maga munkája iránt, illetve azok iránt az elsősorban egyházi szempontból nagy jelentőségű célok iránt, melyek egyik fontos tényezőjének tekinti magát. Ez évben május hó 5-ét tüztük ki „diákvasárnap”-nak s ezért azzal a kéréssel fordulunk gyülekezeteink lelkipásztoraihoz, hogy ez eszmét magukévá téve, segítsenek azt a napot a hívek százezreinek összedobbanó gondolataival és érzéseivel olyan eseményé tenni, melynek továbbhullámzó áldásos hatásgyűrűi érezhetőek lesznek a diákság lelki gondozásának fontos munkatérén. Nem szenvedhet kétséget, hogy a nemzet erejét véres verejtékezésig megfeszítő világháború után igazán erőteljes és boldog jövődőt csak az biztosíthat nemzetünknek, ha a vezetésére felnövekvő új, intelligens nemzedékek erkölcsi erővel telten, nagy eszményeknek odaszentelt önzetlenséggel, nehézségekkel dacoló hősies hittel foglalják el a reájuk váró munkaköröket. — Nekünk, akik birtokában vagyunk a tiszta és világos Evangéliumnak, mely nem kevesebb, mint „Istennek hatalma”, most lesz talán nagyobb alkalmunk, mint valaha, bebizonyítani, hogy az evangéliumi keresztyénség milyen éltető és fejlesztő ereje nemzetek életének. Ez alkalommal imádságainkban egyesüljön mindnyájunk szíve Isten előtt abban a vágyban, hogy hatalmas Lelke ajándékozza meg nemzetünket a mai diákság soraiból olyan jövődő vezetőkkel, akik Őbenne gyökerező élettel és Őbelőle meritett életerőkkel viszik előre hazánkat az Ő dicsőséges céljai felé! Mindezekkel kapcsolatban kérjük gyülekezeteink lelkipásztorait arra is, hogy emlékezzenek meg igehirdetésükben és gyülekezeti imádságukban arról a munkásságról, amelyet felsőbb tanintézetek ifjúságának lelki gondozása terén a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség végez. (Közelebbi felvilágosítást szívesen nyújt érdeklődőknek a Központi iroda, Budapest, VIII., Üllői-út 16/B.) Az

BARTHA ISTVÁN **útépítési vállalkozó Debrecen, Cegléd-utca 8. szám. Telefon 785. szám**

Vállal utak, községi járdák, iparvasutak, betonműtárgyak építését, fuvarozásokat. Költségvetés díjmentes

elmúlt években mind több és több gyülekezet kapcsolódott így egybe velünk a „diákvasárnap” kötelekével. Számuk ez évben is bizonyára emelkedni fog, értékes ösztönzésül további munkásságunk számára. Hálásak lennénk azért, ha azok a gyülekezetek, melyek kéréseinket teljesítve, megemlékeztek rólunk, *erről néhány sorban értesítenének is bennünket.* Az elmúlt években sok gyülekezet *kézzelfogható támogatással* is megpecsételte azt a lelki közösséget, melyet átértzett e napon törekvéseinkkel, és a „diákvasárnapon” begyűlt perselypénzt beküldötte ügyünk előmozdítására. A gyülekezetek és lelkipásztoraik szeretetteljes figyelmébe ajánljuk a szóban forgó nagy célok megünneplésének ezt a gyakorlatias módozatát is. *Fusson végig lelkünkön és kapcsoljon mindnyájunkat egybe e napon ennek a közös gondolatnak és imádságnak delejes árama: „Jöjjön el a Te országod, a mi nemzetünkbe, a jövőd vezetésére készülő ifjúság által!”* Budapest, 1918 április hóban. A M. E. K. Dsz. elnöksége.

Nyugtázás. A Keveváran lakó özvegy papnének nyomora enyhítésére, könnyei letörlésére a következő adományok érkeztek címemre (Folytatás):

Lovass Aladár gimnáziumi tanár 65, Demjén Sándorné 20, B. Zs.-né 5, Bereczky László kir. jár-bíró Ökörmező 10, albisi Bakesy Dániel 2, Demjén Sándorné 30, Csapó Alinka tanítónő 8, Kovács Mária Bpest 5, Szent-Imrey Gitta Máramarossziget 10, Szatmári evangélikus lelkész gyűjtése 123.50+10, Szeremley Sámuel 42, Szabó István 5, református lelk. hiv. Tiszainoka 10, Korocz József 10, Veress Bálint 10, Toronyai József 10, Gyürek Pál 10, Tariska Gábor 80.51, Inczédi Márton 20, Kánya Gyula 5, Református lelkész hiv. Tiszainoka 14, Körössy György 14, Győri Lajos csomag, Kéri Pál. 2, Kovács Jenő 23, Református lelkész hiv. Kőrögy 100, Tóth András 81.50, Konta Károly 15.60, Szakács József 13, Tóth Lajos 20, Vértessy Gábor 5, Visky Ferenc 4, Győry Lajos 24, Gartsik N. Sallai István 10, Bartha Gyula 20, Sátor Dávid 10, Böszörményi Sándor 20, Szabó Imre 25, Szabó Jánosné 20, ifj. Nyeste István 10, Református egyház Tiszaberecel 20, Kiss Lajos 20, Győri Lajos 4, református lelkész, esperes urak, illetve lelkészné úrnők adománya s gyűjtése. Beke Istvánné vasúti hivatalnokné Fót 5 K. Április 4-ig gyűlt összesen 2466 K 11 fillér. A jó Isten áldja meg jó szívüket, hogy szegény öreg özvegy papné nyomorán segítettek. Kevevára 1918 április 4. *Demjén István* lelkész.

Használt palástot jutányos áron vennék. Ajánlatokat továbbít a szerkesztőség.

Szerkesztői üzenet.

Érdeklődő. Amelyik vezércikk sem aláírással, sem kézjeggyel ellátva nincs, főszerkesztőnkől való.

Most jelent meg:

IMÁDSÁGOK.

Bibliaolvasással egybekötött hétköznapi reggeli istentiszteletekre. — Írta:

F. VARGA LAJOS,
— nagyrabéi református lelkész. —

I-ső kötet. — Ára füzve 8 korona, kötve 12 korona. A II-ik kötet 3—4 hét múlva jelenik meg, ára ugyanannyi lesz. — Portóra 1 korona küldendő.

Kapható:

HEGEDÜS ÉS SÁNDOR

protestáns irod. könyvkiadóhivatalában
DEBRECZEN.

A „HANGYA”

a Magyar Gazdaszövetség fogyasztási és értékesítő szövetkezete bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért a „Hangya” igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-utca 34. sz. A „Hangya” kötelekében jelenleg 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma 80.000.000 korona volt. ↔

Földmivelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.